Håkan Skogsjö

Kaparkaptenerna Gustav och Johan Ceder

Ett släktfragment från Åland

Särtryck ur

Släktforskarnas årsbok 2007

[ISBN 91-87676-47-8 | ISSN 0280-3984]

utgiven av Sveriges Släktforskarförbund

Distribuerad som pdf-fil 2024

Copyright © Håkan Skogsjö (CC BY-SA 4.0)

Kaparkaptenerna Gustav och Johan Ceder

Ett släktfragment från Åland

– Av Håkan Skogsjö –

I dödboken för Saltviks socken på Åland kan man under den 23 september 1764 läsa att »H:r SiöCapitein Gustav Ceder» avled detta datum »af blesseurer af skott och ålderdom», 70 år gammal. I bouppteckningen upprättad några månader senare nämns han som »framledne Copverdie- och Capare-Capitainen Wälädle Herr Gustav Ceder».

Det är alltså en gammal ärrad karolin som här lämnar det jordiska, tydligen ända till sin död plågad av de skador han i seklets början hade ådragit sig under Karl XII:s krig. Titeln »Copverdiecapitain» visar att han efter kriget hade varit kofferdikapten (verksam inom handelsflottan).[1]

Om hans militära bana är inte mycket känt. Rimligen är han identisk med den Gustav Ceder som Adam Lewenhaupt kort nämner som »kapten på kaparen 'Hoppet' 1715».[2]

---

[1] Ordet *kofferdi* 'handelssjöfart' har sitt ursprung i lågtyskans *kôpfardie* eller holländskans *koopvardij* som betydet 'köpfärd' eller 'handelsresa'. (Elias Wessén, Våra ord, 1969) I äldre tider skrivs ordet ofta, som här, *copvardie* (eller liknande), vilket kan få en att tro att det har någonting att göra med ögruppen Kap Verde utanför Afrikas västkust. Men så är icke fallet.

[2] Adam Lewenhaupt, *Karl XII:s officerare* (faksimil 1977), sid. 113.

Efter kriget, i början av 1720-talet, flyttade Gustav Ceder med sin familj till Saltviks socken på Åland och bosatte sig i byn Kvarnbo på ett tidigare ödehemman, beläget alldeles invid kyrkan.[3] Gården – ett kronohemman om 3/4 mantal – innehade han av allt att döma till 1748, då den blev tjänsteboställe åt jägmästaren på Åland, Johan Ruth. Sannolikt var Gustav Ceder inte särskilt engagerad i jordbruket. Enligt 1736 års mantalslängd brukades gården av en landbonde, och i 1740 års jordebok uppges »Capitain Zeders Fru» som gårdens innehavare. Själv ägnade han sig väl mest åt sjölivet.

Hur Gustav Ceder framlevde sin dagar som äldre vet vi inte särskilt mycket om. När han dog anges han vara bosatt på »Germundö holmen», som sannolikt motsvarar dagens Granhals i Germundö by, en liten gård som tidigare var ett torp under Germundö säteri.

Bouppteckningen efter den gamla krigaren ger intryck av att hemmet var välordnat men fattigt. Hans mest värdefulla ägodel var en brännvinspanna i koppar, värderad till 54 daler kopparmynt. Åtskilligt i boet betecknas som »gammalt». Han ägde gamla tallrikar av tenn, en gammal tepanna av koppar, en gammal gryta som dessutom var lappad, ett gammalt tebord och en gammal söndrig länsstol liksom en »gammalmodig» liten förgylld silversked »med löfwärck utarbetad». Hur han var klädd i finare sammanhang kan vi ana när vi ser att han efterlämnade en blå ovänd klädesrocksuniform med förgyllda knappar och rött schalongsfoder samt en ljus rock och väst med kamelhårsknappar, också med schalongsfoder, dock vänt. Rockarna värderades tillsammans till hela 58 daler. Ett par gamla blå byxor med kamelhårsknappar fanns också liksom två gamla alongeperuker och ett par hattar i gott skick. Något jordbruk att tala om bedrevs inte på torpet. De enda kreaturen var kon Sockerdockan och kvigkalven Rödan. Det verkar som om gamle Ceder helst ägnade sig åt att snickra, medan han som yngre nog också hade jagat en del. Därom skvallrar en mängd verktyg – hyvlar, yxor, sågar, navare, tänger, filar, knivar och olika sorters järn – liksom en gammal hagelbössa med mässingsbeslag, »mäst utskuten», samt kruthorn och hagelpung liksom en hagelform.

Tillgångarna uppgick till 559 daler och 24 öre, medan skulderna var 229

[3] Gården kom på 1730-talet att i jordeböckerna noteras som Kvarnbo nr 1. I äldre tider hade en kronokvarn i en närbelägen ström hört till gården, som i 1623 års mantalslängd är noterad med namnet »Kvarnegården». På Gustav Ceders tid var kvarnen skild från gården och innehades av kronofogden på Åland, Vilhelm Pihl, som drev den som en sågkvarn. Men senare slogs gården och kvarnen åter ihop, och bönderna på hemmanet tituleras under senare delen av 1700-talet ofta sågare. Denna yrkesbeteckning har gett gården namnet Sågars.

daler och 17 öre, varav dock mer än hälften hade uppkommit i samband med dödsfallet. Att boet förefaller påvert kan bero på att Gustav Ceder under hattarnas krig mot Ryssland förlorade en stor del av sitt lösöre, när han liksom åtskilliga andra ålänningar, främst ståndspersoner, under den stormiga hösten 1742 flydde till Sverige. Skutan fick problem i det dåliga vädret samtidigt som en smittsam sjukdom härjade ombord och krävde nio flyktingars liv. Mycket av Ceders lösöre blev förstört av regnet medan återstoden stals. Själv hade han begett sig till svenska sidan med en annan skuta.[4]

Bouppteckningen ger oss också upplysningar om Gustav Ceders familj. Han efterlämnade änkan Katarina Keijser samt tre barn och två barnbarn: döttrarna Elisabet Ceder, hemmavarande och ogift, och Helena Ceder, gift med notarien vid hallrätten i Stockholm Johan Melkior Hyphoff, samt sonen Gustav Ceder, som hade rest utomlands »till Copverdie» (inom handelsflottan) och som inte hade hörts av på nio år. Dessutom hade avlidne sonen Johan Ceder efterlämnat två barn, sonen Magnus Ceder och dottern Engla Katarina Ceder, som båda vistades i Sverige och var små och omyndiga.[5]

Dottern Elisabet gifte sig den 10 juni 1766 i Saltvik med kaplanen Jakob Benedictius (1730–92). Makarna bodde i byn Rangsby inte långt från Saltviks kyrka, och hos dem avled Elisabets mor Katarina Keijser den 29 dec 1775. Enligt husförhörslängden var hon född år 1700.[6]

Om Gustav Ceders ursprung vet vi ingenting närmare, förutom att han ska ha varit hemma från Sala stad.[7] Uppgiften styrks av bouppteckningen efter brodern, skeppskaptenen Johan Ceder, som avled i Stockholm den 22 dec 1738 utan bröstarvingar och då efterlämnade – förutom brodern Gustav i Saltvik – två systerdöttrar och en systerson, som var barn till en avliden syster Kristina Ceder och hennes make Erik Larsson, hyttsmältare vid Sala gruva.[8]

Johan Ceders militära karriär är bättre känd än yngre broderns. Han blev

---

[4] Sven Andersson, »Flykten från Åland under lilla ofreden», i *Budkavlen* 1949, sid. 2 f.

[5] Bouppteckningen efter Gustav Ceder är upprättad den 29 dec 1764 och förvaras i Ålands landskapsarkiv i Mariehamn (volym 1763–65, sid. 346 ff). Tre av barnen återfinns i Saltviks födelsebok: Elisabet, född 9 sept 1723, Brita, född 6 sept 1725, och Gustav, döpt 24 jan 1731.

[6] Hennes ursprung är okänt. En ledtråd finner vid dock i samband med dopet av dottern Brita 1725. Bland faddrarna återfinns »herr Johan Keijser barnets moderbroder» och (hans hustru?) »madam Elisabet Keijser».

[7] Sol-Britt Kärkkäinen, »Historik över vattenkvarndriften i Kvarnbo», sid. 190, i *Åländsk odling* 1973, utgiven av Ålands folkminnesförbund.

[8] Uppgifterna ur bouppteckningen (1739/1:518) är hämtade från det utförliga och noggranna registret i Stockholms stadsarkiv och meddelade av Staffan Bengtsson, Stockholm (tack!).

1690 volontär vid flottan och Stockholms station och erhöll den 8 april 1711 fullmakt som kaparkapten men förlorade sin kapare vid Stades belägring samma år. Han utnämndes till överstelöjtnant vid Stockholms galäreskader den 4 juni 1713, blev extraordinarie skeppskapten den 5 mars 1714 och ordinarie skeppskapten den 3 juli 1717. Vidare deltog han den 25 juli 1720 i slaget vid Ledsund på Åland mellan en rysk galärflotta och en svensk örlogsflotta och blev då rysk krigsfånge. Han kunde återvända hem hösten 1721 sedan freden hade slutits i Nystad och förblev i tjänst till den 24 mars 1738.[9]

Johan Ceders hustru hette Kristina Pihl och var född den 9 mars 1699 i Berg, Sund sn på Åland, och avled den 27 maj 1758, förmodligen i Stockholm. Hon var dotter till kronofogden på Åland, Vilhelm Pihl (död 1741).[10]

Släkttavla

NN

- **Johan Ceder**
  skeppskapten,
  bosatt i Stockholm
  † 1738
  gm *Kristina Pihl*
  1699–1758
- **Gustav Ceder**
  kaparkapten,
  bosatt i Saltvik på Åland
  1694–1764
  gm *Katarina Keijser*
  1700–75
  - **Johan Ceder**
    var död 1764
    - **Magnus Ceder**
      omyndig 1764,
      bosatt i Sverige
    - **Engla Katarina Ceder**
      omyndig 1764,
      bosatt i Sverige
  - **Elisabet Ceder**
    1723–90
    gm *Jakob Benedictius*
    kaplan i Saltvik
    1730–92
    inga barn
  - **Brita Ceder**
    född 1725
    avled barnlös
    före fadern
  - **Helena Ceder**
    var 1764 gift med
    notarien vid Hall-
    rätten i Stockholm,
    Johan Melkior Hyphoff
  - **Gustav Ceder**
    född 1731
    sjöman inom
    handelsflottan,
    inte avhörd på
    nio år 1764
- **Kristina Ceder**
  var död 1738
  gm *Erik Larsson*
  hyttsmältare vid Sala gruva
  - två döttrar och en son
    efterlevde 1738

[9] Hjalmar Börjeson, *Örlogsflottans officerare 1700–1799* (1942), sid. 39.

[10] Berndt Godenhielm, »Kronofogden Wilhelm Pihl», i *Genos* 1977:2, sid. 51–60, utgiven av Genealogiska Samfundet i Finland (se också artikeln »Släkten Pihl i Finland» i *Släktforskarnas årsbok* 2003, sid. 331 ff). Godenhielm uppger att Vilhelm Pihl under stora ofreden vistades som flykting i Sverige och i mantalslängderna 1715–22 finns noterad som bosatt på Svepnäs skattehemman i Sala socken.